

**Comitendi.** Duo vel plures Rei stipulandi sunt, qui stipulatur sibi aliquid ab altero dari, vel fieri, & promissor una responsione utrique, vel pluribus responderi v. g. utrique, vel cuique vestrum dare spondeo. Duo Rei promittendi sunt, dum uni stipulanti plures aliquid simul promittunt. v. g. Titus, & Mevius spondescunt dare; utroque respondeat: spondeo, Titius, & Mevius sunt Correi promittendi. In aliis contractibus vocantur Correi credendi, quibus aliquid debetur, & Correi debendi, qui debent aliquid alteri. Debitum ex hujusmodi obligationibus est in solidum, quia solidum singulis debetur, & promittentes singuli in solidum tenentur §. 1. h. t. equitas tamen suadet, ut unus solidum solvens regressum habeat contra alterum pro dimidio debito, quasi negotium ipsius gesserit; imo beneficium divisionis non videtur Correis debendi denegandum Nov. 89. c. 5. Auth. Hoc ita. C. h. t. ex quo emendatur l. 2. C. de l. 2. 11. ff. eod. Ceterum non repugnat, ut ex duobus reis promittendi, alius pure, alius sub conditione, aut in diem obligetur. §. fin. h. t.

**18. Titulus XVIII. De Stipulatione Servorum.** 1. Servus, non quidem ex propria persona, sed ex persona domini (vel hereditatis facientis seu domine) jus habet stipulandi, & quidquid rerum acquirit, domino acquirit. Liberi quoque in potestate patria postea stipulando acquiritur patri; & quidem peculium profectitium plene, adventitium quo ad usufructum; castrense nullo modo, sed sibi. Manz. 2. Si servus factum stipuletur v. g. ire; vel agere per fundum alterius, obligatio quidem, & actio sustinetur in persona domini; ipsum vero factum solus servus, non dominus, exercere potest; ut ire per fundum alienum §. 2. h. t. 3. Servus communis communiter acquirit utrique domino; nisi specialiter iustus, aut nomine unius stipuletur; vel si alteri acquirit nequeat: tunc esum solidum uni domino acquiritur. §. fin. h. t.

**19. Titulus XIX. De divisione stipulationum.** Stipulationes alie sunt iudiciales, alie pratorie, & alie conventionales, alie communes five sunt pratorie, five iudiciales pr. h. t. iudiciales sunt, que sunt ad preceptum iudicis; ut cautio de dolo, ne v. g. pendente iudicio, res destruat, cautio de perseguendo servo, qui in fuga est, ne ipsum v. g. alteri legatum, heres abire sinat &c. 2. Pratorie sunt, que descendunt ex Edicto Pratoris; & preterquam implorato nobili officio conceduntur; ut cautio de damno infecto, de legato, vel fideicommissio custodiendo in casu, quo sub conditione, vel in diem relicta est. Hac etiam spectant cautiones adilitate v. g. duple in casum evictionis l. 56. ff. de evictione de indemnitate, si res vitiosa vendita est l. 1. §. 1. ff. de Adil. Edict. 3. Conventionales, que sunt ex conventionione partium, suntque innumera, sicut negotia. 4. Communes, que iusti Pratoris extra iudicium, vel officio iudicis in iudicio sunt v. g. rem pupilli salvam fore, rem varam haberi &c. Vide in Pandectis lib. 46. tit. 4. & seqq.

**20. Titulus XX. De inutilibus stipulationibus.** Stipulatio, cuius materia est omnis res dominio nostro subijcibilis, redditur vitiosa, seu inutilis ex pluribus capitibus: 1. Si fiat circa rem impossibilem, sacram, religiosam, & extra commercium humanum positam, nuptem, vel suam, aut circa factum alienum, quod non est in potestate promittentis. §. 1. 2. h. t. Neque sonatur talis stipulatio, si referatur ad tempus habile v. g. dum res sacra erit profana, dum liber homo erit servus: quia funestum est expectare eventum talis conditionis. 2. Si quis extraneæ persone stipuletur, nihil agit, nisi sola solutio in extraneum referatur, ut mihi, aut Sejo dare spondeo. Si quis vero sibi, & alteri stipuletur, valet quidem stipulatio in dimidium, sed non in solidum §. 3. 4. h. t. 3. Si responso incongrua fiat, ut si interrogetis pure, & respondeas conditionate, Eo tamen casu, quo quis stipulatur decem aureos, & tu promittis quinque, non subsistit quidem stipulatio quo ad decem, ut loquitur Imp. §. 5. h. t. bene vero quo ad quinque; in qua summa ambo conveniunt, neque utile per inutile vitandum est. 4. Si stipuletur quis ab eo, cuius juri subiectus est, & e contra; vel mutus, furiosus, vel a pupillo sine auctoritate tutoris. Pupillus tamen intellectum habens per se recte stipulatur. §. 6. 7. 8. 9. 10. h. t. 5. Si adijciatur conditio impossibilis affirmativa v. g. se digito celum attingero,

at negative valet: si digito celum non attingero, non tamen inter absentes. §. 11. 12. h. t. 6. Stipulatio concepta in tempus mortis, vel pridie mortis, vel post mortem, ut si navis ex Asia venerit, hodie dare spondeo; valet, quia contractus ex conventionione legem accipitur. §. 13. & seqq. h. t. 7. Si erretur in corpore, seu re, ut si tu Stichum stipuleris, & alter de Pamphilo sentiat. §. 23. h. t. 8. Qui stipulatur hoc anno, vel hoc mense sibi dari, non potest petere, nisi lapsa toto anno, aut mense. §. 26. h. t. nam totum illud tempus est in favorem debitoris, aditusque solutionis differenda causa. §. 2. Inst. de Verb. Oblig. At si quis annum quid, pura est stipulatio, & statim a principio anni, vel mensis recte petitur, v. g. decem quo ad vovam, vel in annos singulos dare spondeo; §. 3. In. & l. 56. §. 4. ff. de Verb. Oblig. nam hoc casu tempus additur favore creditoris, non differenda, sed multiplicanda obligationis causa. 9. Si fundum, vel hominem stipuleris, stipulatio quidem pura est, sed civiliter intelligenda, ut tradita fiat tempore commodo. §. fin. h. t. quia creditor non statim debitorem cum sacco adire debet. l. 105. ff. de solutio. Cetera vide in textu hic, & tit. ff. de Verb. Oblig. & tit. C. de inutil. stipul.

**21. Titulus XXI. De Fidejussoribus.** In h. t. continentur materia stipulationum, quia fidejussio fit per stipulationem; eque obligatio accessoria, que omnibus obligationibus principalibus accedere potest ex hoc, ut creditoribus fidejussus cautum sit. Vide in Jure Can. lib. 3. tit. 22.

**22. Titulus XXII. De litterarum obligationibus.** In h. t. agitur de tertio specie contractuum, seu de contractu chirographario, qui fere in uno tantum casu fieri solet, dum quis in chirographo constituit, se numeratam pecuniam accepisse, quam tamen non accepit. Ex hoc chirographo scribens obligatur saltem mere civiliter; ei tamen succurritur per exceptionem pecunie non-numerate, quam intra biennium opponere potest. Vide in Jure Can. lib. 3. tit. 22. n. 15.

**23. Titulus XXIII. De obligationibus ex consensu.** In h. t. agitur de contractibus consensualibus in genere, ita dictis, quod solo consensu contrahantur, ut neque scriptura, neque presentia contrahentium, neque verba formalia, neque traditio rei sit necessaria; sed sufficiat, quocumque modo consensus mutus explicetur. Tales contractus sunt bonæ fidei, & numerantur seqq. Emporio-venditio, locatio-conductio, societates, mandatum, de quibus agitur tituli 24. 25. 26. 27. Vide in Jure Can. lib. 3. tit. 17. & seqq.

**24. Titulus XXIV. De obligationibus ex quasi-contractu, seu que ex quasi-contractu nascuntur.** In h. t. agitur de illis obligationibus, que ex præsumpto consensu oriuntur, non vero proprie ex contractu, vel delicto, cuiusmodi sunt: Negotiorum gestio, tutela, & curatela, communitas rei singularis abique societate, communitio familie heredesunde, seu hereditatis dividenda, aditio hereditatis in ordine ad legata exolvenda, indebiti solutio. De quibus in Jure Can. lib. 3. tit. 22. n. 23.

**25. Titulus XXIX. Per quas personas nobis obligatio acquiritur.** A regula generali, secundum quam quisque sibi acquirit, excipiuntur persone potestati subiectæ, per quas nobis obligatio, & actio acquiritur; & quidem 1. Quod per servos acquiritur, totum nostrum est; quod vero acquiritur per liberos in potestate patria constitutos, attenditur ratio peculii, juxta dicta supra tit. per quas pers. cuique acq. 2. Servi fructuarii, alieni, & liberi homines, quos bona fide pro servis nostris possidemus, acquiritur nobis obligationem tantum ex duabus causis, scilicet ex operis suis, & re nostra. 3. Servus communis communiter utrique domino acquirit, nisi specialiter iustus, vel nomine unius stipuletur. h. t. 4. Persona extranea, uti procurator, licet nobis res acquirit, non tamen obligationes, seu actiones, saltem directas, ut dictum supra cit. tit.

**26. Titulus XXX. Quibus modis tollitur obligatio.** Absolutis modis, quibus obligatio contrahitur ex contractibus, vel quali, in h. t. ponuntur modi, quibus obligatio distrahitur, seu tollitur: cuiusmodi principales sunt Solutio, acceptilatio, novatio, minus confensus, & alii, de quibus in Jure Can. lib. 3. tit. 23. IN-

# INSTITUTIONUM CIVICO-CANONICARUM LIBER QUARTUS.

## De Actionibus.



**P**incipale objectum materiale hujus libri sunt Actiones tam civiles, quam criminales: prius tamen quam de iis agat Imperator, præmittit quedam delicta privata, & quasi-delicta, ex quibus obligatio contrahitur. Cum vero de his agan in Jure Can. hic tantum nomina coram insinuabo.

**1. Titulus I. De obligationibus, que ex delictis nascuntur.** Rubrica ista est una ex illis, que sunt strictiores nigro, seu textu supposito, cum in h. t. agatur non tantum de delictis in genere, sed etiam de furto in specie. Quamvis autem delictum theologice committi possit solo consensu; iudice tamen non censetur committi, nisi prorumpat in actum exteriorum sensibilem; & ideo Imp. pr. h. t. dicit, obligationes ex maleficio, & quasi, unus generis esse, puta summi: nam omnes ex re nascuntur, id est, ex ipsa maleficio, veluti ex furto, rapina &c. Furtum est contractio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel usus, aut possessionis: adeoque furtum committitur, si quis invito domino dolose rem ejus auferat, vel ea utatur, vel possessionem ejus retineat. Poena furti manifesti, in quo fur deprehenditur, est quadruplum; & furti nec manifesti, in quo fur non deprehenditur, est duplum. Vide in Jure Can. l. 5. tit. 18.

**2. Titulus II. De Vi bonorum raptorum.** In h. t. agitur de rapina delicto, cuius poena, est triplum. Vide in Jure Can. lib. 5. tit. 17. n. 5.

**3. Titulus III. De Lege Aquilia.** In h. t. agitur de damno dato per dolum, culpam latam, levem, aut levissimam; ut si quis sine ullo suo commodo servum alienum, aut pecudem occidat, ades succendat, vel aliud quid rumpat, frangat, adurat. Vide in Jure Can. lib. 5. tit. 36. a. n. 15.

**4. Titulus IV. De Injuriis.** In h. t. agitur de delicto contumelie, seu injurie specialiter sumptæ, dum quis alium inhonorat vel verbo reali, illum sustibus credendo, verberando, vel factis aut scriptis contumeliosis, dicendo illum esse adulterum, furem &c. Vide in Jure Can. lib. 5. tit. 36. a. n. 1.

**5. Titulus V. De Obligationibus, que ex quasi-delicto nascuntur.** In h. t. enumerantur quasi-delicta, scilicet imperitia, & imprudentia iudicis male judicantis, quasi delictum effusio, desertio, suspensio, exercitio navis, cauponæ, & stabuli malis hominibus, & in suo officio delinquentibus utentis. Vide in Jure Can. lib. 5. tit. 36. a. n. 31.

### TITULUS VI.

#### De Actionibus.

**H**ic incipit tractatio de tertio objecto materiali Juris; scilicet de Actionibus per totum fere Jus variantibus. Cum vero notitia Actionum sit summe utilis, & necessaria, paulo subsus de illis agam; ita tamen, ut a methodo doctrinaliter scribendi non recedam.

#### §. I.

##### Tabula Generalis Actionum.

1. 1. Actio ex parte materia dividitur in reales, que oritur ex jure in re; uti est reivindicatio pro rebus corporalibus; actio confessoria, & negatoria pro incorporalibus; publiciana; rescissoria; serviana, & quasi-serviana, seu hypotecaria; & personalem, seu con-

ditionem, que oritur ex contractu, vel quasi, ex delicto, vel quasi; uti sunt omnes actiones ex contractibus, & delictis descendentes.

2. 2. Actio ex parte cause efficientis dividitur in civilem, & pratoriam §. 3. h. t. Civilis est, que descendit ex aliqua specie Juris civilis, puta ex legis, vel Senatus Consultis, Plebiscitis, Constitutionibus Principum, vel Responsis Prædumum. Prætorie, seu honorarie est, que descendit ex Jure pratorio, seu ex Edictis Magistratum. Sub civili continentur reales, rei-vindicatio, confessoria, negatoria, & plurimæ personales ex contractibus, & delictis. Sub pratorie continentur quinque reales: publiciana, rescissoria, pauliana, serviana, & quasi-serviana. §. 4. 5. 6. 7. 8. h. t. Personales de constantia pecunia, de peculio, in factum ex jurejurando, penales de albo corrupto, in factum ex edicto: ne quis parentem, vel patronum in jus vocet, & in factum ex edicto: ne quis vel eximat eum, qui in jus vocatus est: prejudiciales in causa libentatis inter dominum, & servum, in causa ingenuitatis inter patronum, & liberum, in causa agnoscendi patris inter patrem, & filium. Ex his patet, quod Prætor vi sue jurisdictionis concedat actiones reales, personales, penales, & prejudiciales, ut docet Imp. a §. 5. usque ad 13. h. t.

3. 3. Actio ex causa finali dividitur in persecutoriam rei, persecutoriam pena, & persecutoriam rei, & pena simul, seu mixtam. Sub persecutoria rei continentur omnes reales, tres prejudiciales, omnes personales civiles, excepta actione depositi, que in uno casu ruine, incendii &c. est mixta §. 17. h. t. Sub persecutoria pena tantum continetur actio furti manifesti in quadruplum, & nec-manifesti in duplum pure pena. §. 18. h. t. Sub mixta continentur: actio vi bonorum raptorum, in simplicem rei, & triplum pena. L. Aquilia contra infancientem in duplum, & contra consistentem in simplicem cum modica pena ex c. 1. & 3. L. Aquil. Actio ex restamento in duplum contra heredem, qui vel negat aliquid relictum esse venerabilibus locis, vel non vult id dare, nisi provocatus ad iudicium. Ita hæc tradit Imp. a §. 16. usque ad 19. h. t.

4. 4. Actio dividitur in puram realem, & puram personalem, & mixtam ex utraque, que partim in re, partim in personam dirigitur. §. 20. h. t. cuiusmodi sunt petitio hereditatis, familia heredesunde, communi dividendo, finium regundorum. Ubi advertet hic actionem mixtam alio sensu accipi, quam §. 16. & 19. h. t. nam hic in §. 20. accipitur actio mixta ex reali, & personali, ibi vero in §. 16. & 19. accipitur actio mixta ex personalem, & personalem mediet actio mixta substantialiter diversa, dicam seq. §. 2.

5. 5. Actio ex parte quantitatis, seu modi dividitur in actionem simpli, seu simplicem, qua simplicem rei petitur; uti ex stipulatione, mutuo, vendito &c. Dupli, seu duplarem; uti est furti nec manifesti, L. Aquilia contra infancientem, depositi tempore ruina; vel incendii, servi corrupti, legati venerabilibus locis relicti. Tripli, seu triplarem; uti est conditio de sportulis majoribus. Quadrupli, seu quadruplarem; uti sunt furti manifesti, quod metus causa, calumnie ex edicto Prætoris, conditio ex lege contra executores. Ita Imp. §. 21. usque ad 27. h. t.

6. 6. Actio ex parte qualitatis dividitur in actiones bonæ fidei, & stricti juris. Bonæ fidei enumerantur §. 28. h. t. ex empto, vendito &c. ceteræ omnes sunt stricti juris; ut vindicatio, conditio certi ex mutuo, conditio indebiti, actio ex stipulatu, testamento. Itaque